

**UNIVERSITATEA „OVIDIUS” DIN CONSTANȚA
ȘCOALA DOCTORALĂ DE ȘTIINȚE UMANISTE
DOMENIUL FILOLOGIE**

**REZUMATUL TEZEI
ROMANUL PENTRU COPII ȘI TINERET
ÎN PERIOADA COMUNISTĂ (1948-1971)**

**Conducător de doctorat,
Prof. univ. dr. habil. MITCHIEVICI Angelo**

**Student-doctorand,
ALEXANDRU Ecaterina**

CONSTANȚA, 2022

Cuprinsul tezei de doctorat:

Introducere

Capitolul I: De la scrieri cu valență pedagogică către literatura pentru copii

1. 1. Motivația abordării diacronice
1. 2. Texte formative din perioada anterioară modernității
- 1.3. Scrieri cu rol modelator în secolul al XIX-lea
1. 3. 1. Peisajul cultural al pașoptiștilor, junimiștilor și al tinerilor din Regat; autori traduși, autori români)
1. 3. 2. Despre studiul tinerilor din secolul al XIX-lea în școli sau biblioteci particulare
1. 3. 3. Reviste destinate copiilor și tineretului în secolul al XIX-lea
1. 4. Scrieri cu finalitate modelatoare la începutul secolului al XX-lea și în perioada interbelică
1. 4. 1. Peisajul cultural specific, modern european (lecturi și scrieri românești pentru tineret)
1. 4. 2. Reviste destinate copiilor și oferta de lectură din scriitorii traduși în prima jumătate a secolului al XX-lea

Capitolul al II-lea. Romanele inițierii politice a tineretului în realismul socialist european

2. 1. Argumente statistice ale colonizării culturale sovietice
2. 2. Romanele sovietice ale inițierii politice a tineretului în seria romanelor canonice ale realismului socialist european
2. 3. Un corpus al romanelor sovietice ale educației politice lipsit de omogenitate
2. 3. 1. Impactul unui roman scris de un democrat revoluționar rus: *Ce-i de făcut?* (1863) de N.G. Cernîșevski
2. 3. 2. Prima generație de comsomoliști în romanul *Așa s-a călit oțelul* (1930) de Nikolai Ostrovski
2. 3. 3. Tineri afectați de războiul civil consecutiv Revoluției bolșevice în romanul *Pe Donul liniștit* (1928-1940) al lui Mihail Șolohov
2. 3. 4. Liderul cultural Maxim Gorki și romanul *Mama* (1907) reper al propagandei
2. 3. 5. O epopee a tinereții, *Tânăra gardă* (1945), de Aleksandr Fadeev

2. 3. 6. Pionierul erou în romanul *Strada mezinului* (1949) de Lev Kassil și Max Poleanovski
2. 4. Triada forțelor politice (comuniști, comsomoliști și pionieri) transferată în schema canonică a personajelor romanești

Capitolul al III-lea. Romanele românești ale educației politice în perioada comunistă

3. 1. „Realism socialist”, „proletcultism” și „umanism socialist” – metamorfoze conceptuale
3. 2. Problematika tineretului, constant actualizată artistic
3. 3. Un corpus al romanelor de formare a tânărului revoluționar
 3. 3. 1. Disponibilitatea revoluționară a adolescentului inadaptat: *Străinul* de Titus Popovici; *Ultima poveste* de Radu Tudoran; *Seara când se închide poșta* de Florin Chirițescu; *Sfârșitul vacanței* de Ion Hobana
 3. 3. 2. Cooptarea unor adolescenți ca ilegaliști în perioada interbelică și a celui de-al Doilea Război Mondial: *Un băiat privește marea...* de Tudor Popescu; *Pistruiatul, Roșcovanul, Prințesa din Șega* de Francisc Munteanu; *Aveam optsprezece ani* de Ecaterina Lazăr
 3. 3. 3. Voluntarii adolescenți, combatanți în al Doilea Război Mondial (*Copilul munților* de Viorica Nicoară; *Băiatul și luna* de Nicolae Tăutu)
3. 4. Suplimente ideologice de lectură pentru copii și tineret (texte literare și paraliterare)

Capitolul al IV-lea. Romanul pentru copii și tineret în perioada realismului socialist românesc și în intervalul 1965-1971

4. 1. Control cultural în perioada realismului socialist
 4. 1. 1. Spații ale libertății creative: romanul pentru copii și romanul popular
 4. 1. 2. Aspecte ale politicii culturale în sectorul Uniunii Scriitorilor Români al Literaturii pentru copii și tineret
 4. 1. 3. Instituții editoriale destinate Literaturii pentru copii și tineret în perioada comunistă
4. 2. Istории și antologii ale Literaturii române pentru copii
4. 3. Dificultățile demarcării secțiunii Literatura pentru copii și tineret
4. 4. De la romanele *pentru* copii și tineret la romanele *despre* copii și tineri

4. 5. O structură tipologică a romanelor despre copii și tineri din perioada comunistă

Capitolul al V-lea. Studii de caz ale unor romane publicate în perioada 1948-1971

5. 1. O grilă analitică pentru valorizarea romanelor selectate

5. 2. Studii de caz ale unor romane despre copii și tineri din perioada 1948-1971

5. 2. 1. Eroul copil din mediu proletar și din spațiu rural, în perioada premergătoare regimului comunist (*Cucuietul* de Alexandru Jar; *Puntea din vale* de Al. Raicu; *Trenul trebuia oprit!* de Lida I. Golea; *August de foc* de Mircea Mohor)

5. 2. 2. Aventurile copilărești, formula salutar concretizată (*Împreună cu nene Iani* de Camil Baci; *Patru copii în marele codru* de Domnița Georgescu Moldoveanu; *Cetatea de pe Stânca verde* de Dumitru Almaș; *Râul fierbinte* de Alexandru Sahighian; *Cireșarii* de Constantin Chiriță)

5. 2. 3. Copii și adolescenți ca detectivi justițieri sau delatori (*Băiatul cu valiza* de Eduard Jurist; *Muzicuța cu schimbător* și *Am fugit de-acasă* de Nicuță Tănase; *Roata norocului* de Constantin Chiriță)

5. 2. 4. Copii și adolescenți în dificultate (*Seri albastre* de Costache Anton; *De-a visele...* de Călin Gruia; *Însemnările unui adolescent* de Florian Grecea; *Jurnalul lui Andrei Hudici* de Felix Aderca; *Serenadă la trompetă* de Sânziana Pop)

5. 2. 5. Portret de epocă al tânărului comunist (*Anii iubirii* de Letiția Papu; *Pasajul* de Ion Ruse; *Vecini de baracă* de Victoria Ionescu; *Puștoaica* de Corneliu Omescu)

5. 2. 6. Copiii și adolescenții ca pionieri și uteciști în epicentrul lumii școlare (*Inimășii* de Gica Iuteș; *Marea bătălie de la „Iazul mic”* de Octav Pancu-Iași; *Tabăra din munți* de Gellu Naum; *O familie puternică* de Corneliu Leu; *Balonul e rotund* de Eugen Barbu; *Cantemireștii* de Cella Serghi; *Flori pentru Mihaela* de Alexandru Mitru; *La treisprezece ani și jumătate* de Mia Dumitriu; *Toți băieții sunt răi, toți băieții sunt buni* de Ovidiu Zotta; *Adolescenții* de Ioana Postelnicu)

6. Concluzii

7. Bibliografie

Rezumat:

Cuvinte cheie: Literatura pentru copii și tineret; romanele despre copii, adolescenți și tineri; realismul socialist european; metoda realismului socialist; romane sovietice canonice; colonizare culturală sovietică; comuniști, comsomoliști și pionieri; utemiști/uteciști și pionieri; corpusul literaturii pentru copii și tineret; „eroul pozitiv” al romanului; eroi sovietici/eroi români; romanul de formație ca *bildungsroman*; receptare estetică, mostre ideologice *agitprop*; romanele educației politice; fenomenul cultural al *cireșarilor*.

Înregistrând multe etichete critice descalificante sau respingerea *de plano* a textelor editate în perioada realismului socialist, am considerat necesară o analiză, în spațiul academic, a romanelor pentru copii și tineret, editate în perioada 1948-1971. Intervalul temporal ales pentru cercetare, mai extins decât perioada realismului socialist, delimitată ca atare în istoriile literare, îl considerăm o garanție de timp rezonabil pentru impunerea unor direcții culturale și literare, semnificativ conturate.

Corpusul romanelor alese pentru cercetare, înregistrat științific în mod integral, verificat prin sursa *Dicționarului cronologic al romanului românesc de la origini până la 1989* (2004) a fost un set de romane dintr-o perioadă încheiată, omogenă din punct de vedere social-politic. Domeniul literar fiind mai puțin afectat de criza tematică, impusă prin rigiditatea politicii culturale a regimului, am identificat 331 de romane destinate copiilor și tineretului în *DCRR*, pentru perioada celor 24 de ani, incluzând romane istorice, biografii romanțate, autobiografii, romane SF și polițiste. Nu am fi putut acoperi, prin analiză, o circumscriere atât de generoasă a textelor destinate copiilor și tineretului, romanele incluse în bilanțul precizat fiind prezentate doar ca fenomene literare sau analizate selectiv, ca romane de formație. În supcapitolul 4. 1. 3. am prezentat rezultatele analizei cantitative a producției românești și adecvarea editorială ce a susținut producția artistică în acest domeniu.

În abordarea diacronică a primului capitol, *De la scrieri cu valență pedagogică către Literatura pentru copii*, am identificat romanele traduse și cărțile din literatura română care și-au conservat o poziție constantă în studiul și lectura învățăcelilor, prin

reanonizare și canon școlar. Într-un excurs istoric am punctat peisajul cultural în care profilul tânărului intelectual s-a conturat ideal și oferta de lectură a unor colecții editoriale specifice, prin mentorat școlar și familial, prin societăți literare, de lectură, cenacluri. Pornind de la datele de intrare în circuitul editorial și cu suportul unor scrieri de tip memorialist, am fixat reperele unei biblioteci esențial umaniste, romanele seculare reeditate, ce au fost strămutate în corpusul european al scrierilor pentru tineret. Pentru unele dintre cărți, grupate în serii ale romanelor moral-sentimentale, istoric-eroice și de aventuri am notat frecvența reeditării lor în intervalul temporal, selectat prin teza noastră. În cele 8 subcapitole am înregistrat fenomenele culturale ale perioadelor demarcate istoric, respectiv din perioada medievală până în perioada interbelică.

În cercetarea noastră, am optat pentru prezentarea acelor romane exemplare din două areale culturale, spațiul sovietic și cel românesc, pe care le-am numit „ale educației politice” și, prin analiza lor am evidențiat câteva concepte și fenomene ce au alimentat și marcat imaginarul colectiv comunist, în capitolele al II-lea și al III-lea.

În capitolul al II-lea am examinat condițiile contextuale a șase romane sovietice care au fost promovate de un sistem de propagandă bine organizat în perioada realismului socialist și mai târziu în România și în țările comuniste europene. Cele șase cărți selectate au fost traduse în numeroase limbi și au fost editate într-un număr incredibil de exemplare. Luând în considerare un roman ideologic rusesc (N. G. Cernîșevski *Ce e de făcut?*) și cinci dintre cele mai editate romane sovietice din perioada realismului socialist (Nikolai Ostrovski, *Așa s-a călit oțelul*; Mihail Șolohov, *Pe Donul liniștit*; Maxim Gorki, *Mama*; Aleksandr Fadeev, *Tânăra gardă* și *Strada mezinului* scrisă de Lev Kassil și Max Poleanovski) am încercat să le detectăm valoarea artistică.

Constituirea metodică a corpusului de analiză, cuprinzând doar romanele despre copii, adolescenți și tineri nu a însemnat doar o diminuare cantitativă, ci și un adaos al unor cărți care, neavând destinatarul precizat ca atare, mizau pe istoriile unor protagoniști adolescenți sau tineri. Elementul unificator al corpusului nostru, adică vârsta protagonistului și preocupările specifice, a coincis cu obiectivul politicii culturale în domeniul literar, care credita cărțile cu personajul numit „eroul pozitiv”, corespondentul omului nou, respectiv romanele cu eroul copil sau adolescent, în domeniul de care suntem interesați.

Am propus, în subcapitolul 4. 5., o structură tipologic contextuală a romanelor despre copii, adolescenți și tineri, editate în intervalul selectat de teza noastră identificând un număr semnificativ de romane pentru fiecare subcategorie. Cercetarea mizelor valabile ale romanelor analizate ne-a deturnat de la corespondența preconizată, a studiilor de caz, din capitolul al V-lea, cu structura tipologică propusă, prevalând mizele romanelor și direcțiile proiectului formativ comunist. Când am atașat la corpusul stabilit câteva romane, neindicate ca atare în DCRR, pe care le-am considerat complementare ariei artistice, am argumentat excepția selectată.

Valorizarea romanelor din intervalul ales a depins, în principiu, de eșafodajul ideatic fixat prin ficțiune, de forța persuasiunii unui mesaj universal valabil, necantonat în contextul istoric grevat de intruziuni politice. Inserțiile disonante, ideologice, prezente în scrieri le-am numit „mostre *agitprop*” și reprezintă adaosul nostru terminologic la grila interpretativă, prin care încercăm a valida romanele concepute în paradigma comunistă. Evident, calitatea artistică a romanelor alese pentru reintrarea în circuitul lecturii sau în canonul școlar a fost o condiție *sine qua non*.

Subiectul tezei noastre este nou în cercetarea academică românească, singura carte pe care o putem remarca fiind O introducere în literatura pentru copii (1999) de Adela Rogojinaru. Toate istoriile și antologiile de literatură română pentru copii editate până în prezent au fost enumerate în subcapitolul nr. 4.2.

Am contraccarat impresia fixată în mentalul colectiv și într-o parte semnificativă a comunității interpretative că acest corpus conține doar seria lui Constantin Chiriță, Cireșarii. Prin analiza noastră am adăugat și alte cărți valoroase precum *Adolescenții* de Ioana Postelnicu, *Râul fierbinte* de Alexandru Șahighian și *Toți băieții sunt răi, toți băieții sunt buni* de Ovidiu Zotta. Aceste romane, precum și *Seri albastre* de Costache Anton, *Balonul este rotund* de Eugen Barbu, *Patru copii în marele codru* de Domnița Georgescu-Moldoveanu pot fi integrate în corpusul Literaturii pentru copii ca „literatură de jubilație”, un patent național comunist, în care personajele se livrează încrezător unei comunități protective, a cărei justete și solidaritate se probează în fiecare speță fictivă.

Ne-am propus să continuăm cercetările, studiind celelalte romane pentru copii și adolescenți editate în ultima parte a regimului comunist românesc, care a rămas în afara cercetării noastre (1972- 1089).

BIBLIOGRAFIE (selectiv)

1. *Dicționarul cronologic al romanului românesc de la origini până în 1989*, București: Editura Academiei Române, 2004.
 2. *Dicționarul cronologic al romanului tradus de la origini până în 1989*, București: Editura Academiei Române, 2005.
 3. *Dicționarul general al literaturii române*, (coord. Eugen Simion), (Vol. I-VIII), București: Univers enciclopedic, 2004.
-
1. Appleyard, J. A., *Becoming a Reader. The Experience of Fiction from Childhood to Adulthood*, Cambridge: University Press, 1991.
 2. Arendt, Hannah, *Originile totalitarismului*, București: Humanitas, 2006.
 3. Besançon, Alain, *Originile intelectuale ale leninismului*, (tr. Lucreția Văcar) București: Humanitas, 2007.
 4. Caranfil, Tudor, *Istoria cinematografiei în capodopere. Vârstele peliculei* (vol. al IV-lea), Iași: Polirom, 2011.
 5. Călinescu, Matei, *A citi, a reciti. Către o poetică a (re)lecturii*, (Ediția a II-a), Iași: Polirom, 2007.
 6. Căndroveanu, Hristu, *Literatura română pentru copii. Scriitori contemporani*, București: Albatros, 1988.
 7. Cernat, Paul, Manolescu, Ion, Mitchievici, Angelo, Stanomir, Ioan, *În căutarea comunismului pierdut*, Pitești: Paralela 45, 2001.
 8. Clark, Katerina, *The Soviet novel, History as ritual* (3rd edition), Bloomington: Indiana University Press, 2000.
 9. Cordoș, Sanda, *Lumi din cuvinte. Reprezentări și identități în literatura română postbelică*, București: Cartea Românească, 2012.

10. Cordoș, Sanda, *Literatura între revoluție și reacțiune*, Cluj-Napoca: Editura Biblioteca Apostrof, 1999.
11. Darnton, Robert, *Marele masacru al pisicii și alte episoade din istoria culturală a Franței*, (după ediția Princeton, 1984) Iași: Editura Polirom, 2000.
12. Gafița, Viniciu, *Bibliografie de literatură română*, București: Editura Ion Creangă, 1978.
13. Giurescu, Dinu (coord.), *Istoria românilor*, (Vol. al IX-lea), București: Editura Enciclopedică, 2008.
14. Hangiu, Ion, *Dicționarul presei literare românești: 1790-1990*, București: Editura Fundației Culturale Române, 1996.
15. Iovănel, Mihai *Ideologiile literaturii în postcomunismul românesc*, București: Muzeul Literaturii Române, 2017.
16. Jauss, Hans, Robert, *Experiență estetică și hermeneutică literară*, (tr. Andrei Corbea), București: Univers, 1984.
17. Kogălniceanu, Mihail, *Tainele inimei, Scrieri literare și istorice*, București: Albatros, 1987.
18. Lintvelt, Jaap, *Punctul de vedere. Încercare de tipologie narativă*, București: Univers, 1994.
19. Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române. Cinci secole de literatură*, Pitești: Paralela 45, 2008.
20. Marino, Adrian, *Biografia ideii de literatură*, (Vol. I-VI), Cluj-Napoca: Dacia, 2000.
21. Mauron, Charles, *De la metaforele obsedante la mitul personal*, Cluj-Napoca: Dacia, 2001.
22. Mitchievici, Angelo, *Umbrele paradisului. Scriitori români și francezi în Uniunea Sovietică*, București: Humanitas, 2011.
23. Negoîtescu, Ion, *Istoria literaturii române*, București: Minerva, 1991.
24. Negrici, Eugen, *Literatura română sub comunism*, Volumul I Proza, București: Editura Fundației PRO, 2003.
25. Negrici, Eugen, *Iluziile literaturii române*, București: Cartea Românească, 2008.
26. Preda, Simona, *Patrie Română, țară de eroi!* București: Curtea Veche Publishing. Colecția Actual, 2014.

27. Preda, Simona; Antonovici, Valeriu, (Coordonatori), „*Tot înainte!*” *Amintiri din copilărie*, București: Curtea Veche Publishing, 2016.
28. Rogojinaru, Adela, *O introducere în literatura pentru copii*, București: Oscar Print, 1999.
29. Sorescu, Roxana, *Interpretări*, București: Cartea Românească, 1979.
30. Vasile, Cristian, *Literatura și artele în România comunistă (1948-1953)*, București: Humanitas, 2010.

Situri consultate:

1. <https://arheologiacopilariei.wordpress.com/2017/09/29/semicentenar-cutezatorii/>
2. <https://www.lapunkt.ro/2014/01/dzerjinski-cel-fericit-si-moartea/>
3. <https://revistavatra.org/2021/10/13/starea-literaturii-pentru-copii-ii/>
4. <https://tinerimearomana.ro>